

Георги Петрунов

Добър ден и от мен. Откровено казано се чувствам малко неудобно, че трябва да говоря в един панел с хора, които имат такъв опит и познания и са навлезли толкова дълбоко в темата с отнемане на имущество. Въпреки това ще се опитам да кажа няколко неща, които ми се струват уместни при обсъжданите проблеми. Моят интерес към отнемането на имущество датира от около година, когато започнах работа по проект, посветен на противодействието на изпирането на пари в България, в рамките на който провеждах интервюта с представители на Комисията за установяване на имущество, придобито от престъпна дейност (КУИППД).

Първо бих искал съвсем накратко да се спра на специалното законодателство за отнемане на имущество, което от края на XX век съществува в редица страни като САЩ, Обединеното кралство, Ирландия. По точно бих искал да отбележа основната идея за приемането на подобно законодателство, като механизъм за противодействие на корупцията и организираната престъпност. Общозвестно е, че основната причина за включване в престъпна дейност, особено за организираната престъпност, тежки икономически престъпления, е бързата и голяма печалба. Освен това престъпниците не искат само да печелят пари, но и да се наслаждават на плодовете от престъпната дейност и да реинвестират в бъдещите си дейности. Отнемането на имущество, придобито от престъпна дейност, лишава престъпниците от основен мотив за извършване на престъпления – тяхната печалба и богатство. Основната цел е да се пресекат печалбите от престъпления и да се намали икономическата мощ на престъпността, да се поставят престъпниците в икономическото положение, в което са били преди незаконното придобиване на имуществото. Наказателното производство не винаги е достатъчно ефективно за постигане на тези цели, поради което се пристъпва към приемане на специализирано законодателство за отнемане на имущество, придобито от престъпна дейност, често пъти в рамките на гражданска процедура. Основно предимство на такава процедура е нейната приложимост към случаи, в които наказателното производство е било спряно или не може да бъде започнато.

Разбира се, всяка държава преценява своите нужди от приемане на такъв закон. Има ли нужда от подобно законодателство в България? Според мен категорично в нашата страна има нужда от закон за отнемане на имущество, придобито по престъпен или какъвто ѝ да е друг незаконен начин. Бих посочил поне няколко аргумента в тази посока, като например това, че почти всички доклади и изследвания, посветени на нашата страна през последните години достигат до недвусмислени изводи за наличие на организирана и тежка престъпност и сериозна корупция. Друг аргумент е голямото количество на необясненото, незаконно или дори престъпно имущество, което е натрупано през последните 20 години у нас. Чухме в доклада на Главния секретар на КУИППД за огромната стойност на имуществото, което е запорирано от съда по искане на Комисията, въпреки стесненото приложно поле на съществуващото законодателство в момента. Разбира се, това ограничено поле в голяма степен се дължи на липсата на достатъчни успехи в наказателното преследване на лица, които разполагат с имущество, придобито от престъпна дейност. Бихме могли да изведем и аргумента, че разследващите органи не разполагат с достатъчен кадрови потенциал и вътрешна организация, за да работят по паричните потоци, дори при случай на организирана престъпност, наркотрафик и т.н. Специализираният състав за работа по пране на пари в основните институции е около 150 човека.

Съществуващата нужда от закон за отнемане на имущество налага не само формално да съществува законова рамка, не просто законът да е използван за отчитане на привиден

напредък пред Европейските наблюдатели, но да позволява успешно отнемане на имущество, придобито по незаконен начин.

Няколко основни проблема бихме могли да изведем в съществуващия към момента Закон за отнемане на имущество, придобито от престъпна дейност. Един от основните проблеми е силно ограниченото приложно поле на закона. За отнемане на имущество по този закон е необходимо да се докаже престъпление, трябва да има наказателно производство – досъдебна фаза, дознатели, следователи, прокурори, три инстанции, присъда, която трябва да е влязла в сила, и даденото лице да е осъдено по определени състави от Наказателния кодекс. И тогава, ако имуществото на лицето е на значителна стойност, т.е. над 60 000лв., да се иска отнемане пред съда. Това превръща Комисията в „опашка” на прокуратурата и забавя изключително много отнемането, в повечето случаи с години. От това се създават и рискове при налагане на заповед съгласно Закона за отнемане в полза на държавата на имущество, придобито от престъпна дейност (ЗОПДИППД), ако лицето не получи осъдителна присъда или представителите на КУИППД не успеят да докажат несъответствие на доходите пред съда, и лицето бъде ошетен, т.е. неправомерно да е било обезпечено неговото имущество, за което да потърси компенсация по Закона за отговорността на държавата.

Освен че приложното поле на ЗОПДИППД е ограничено, много вероятно е няколко години след приемането на закона работата на Комисията да намалее, т.е. горе-долу в сегашния период три, четири години след нейното създаване. Защото с приемане на закона, специализираният орган за установяване на имущество е уведомен за влезлите в сила присъди за минал период преди влизането в сила на ЗОПДИППД. Така в първите години от своето съществуване Комисията има възможност освен по текущите производства да работи и по влезлите в сила присъди за предишен период от време. В допълнение към това в първите години след приемане на закона част от проверяваните лица вероятно не са достатъчно подготвени за процедурата по отнемане и остават изненадани от проверките. Но с времето и натрупване на практика, от една страна „клиентите” на Комисията стават по-подготвени, изненадата се губи и взимат мерки в своя защита, а от друга лицата с влязла в сила осъдителна присъда вече са проверени. Така приложното поле на закона допълнително се стеснява, а работата се затруднява.

В сега действащия закон има много съществени пропуски, например липсва методология за оценяване стойността на проверяваното имущество, пропуснато е изрично посочване на необходимия кворум, с който Комисията трябва да взема своите решения, за да бъдат приети за легитимни техните искания от съда. Наскоро разбрах, че Върховния съд е излязъл с решение, че и при присъствали четири члена на Комисията, искането е легитимно. Въпреки това липсата на изрично посочен необходим кворум в ЗОПДИППД е сериозен пропуск, който едва не доведе до обезмисляне на голяма част от досегашната работа на Комисията и сериозен скандал. В закона съществуват и редица проблеми, като например това, че в момента, в който срещу лицето се образува наказателно производство за определените в закона състави от НК, то знае, че ще последва проверка и евентуално обезпечителни мерки на неговото имущество и има възможност, каквито случаи в публичното пространство вече са известни, да вземе мерки и например да прехвърли на трето лице своето имущество. Третите лица не могат да бъдат проверявани достатъчно ефективно по действащия закон, дори да има съмнения, че разполагат с имущество, придобито от престъпна дейност.

Тези и редица други аргументи показват, че има много проблеми в съществуващия закон, които не позволяват достатъчно ефективна работа по отнемане на имущество. Поради това има нужда от промяна на законодателството за отнемане на имущество. Въпросът каква да бъде промяната е изключително важен и заслужава сериозно внимание и обсъждане.

За да заработи ефективно законодателството за отнемане на имущество не са необходими козметичните и формални промени, които се предлагат в момента, а много по-дълбоки промени, преосмисляне на философията на самия закон. Едва ли може да очакваме сериозно подобрене, ако просто се намали наполовина сумата от 60 000лв., която в момента е минимум, гарантиращ, че имуществото е на значителна стойност или ако формално към чл.3 на ЗОПДИППД, където изчерпателно са посочени съставите от Наказателния кодекс, по които Комисията може да работи, се добавят още три или пет състава. Вглеждането в подобни детайли не позволява да бъде забелязана острата нужда от промяна във философията на законодателството. За да се постигне подобна промяна, според мен, могат да се определят пет основни приоритета. Те са:

Наложително е отпадане на ограничението за отнемане на имущество само на лица, които имат доказана в съда престъпна дейност по определени състави от Наказателния кодекс. Необходимо е осигуряване на законова възможност за отнемане на имущество, придобито от незаконна дейност. Трябва да се осигури възможност за проверка и отнемане на имущество на трети лица. Нещо повече, аз бих предложил за дискусия възможността специализираният орган за установяване на такова имущество да се сезира подобно на оперативните служби. Така приложното поле на закона ще е максимално разширено и лицата, които ще бъдат проверявани няма да знаят, че са обект на проверка по време на предварителната работа. Разбира се, това е доста крайна мярка, ако въобще е възможно да се осъществи на практика, защото ще изисква огромен ресурс и крие сериозни възможности за злоупотреби. Затова ако се прави такава промяна е изключително важно да се осигури строг контрол върху специализирания орган. Например като премине към институция, като ДАНС, МВР или друга, като се фиксира срок на производствата и се осигури еднолично управление и отговорност за вземаните решения в специализирания орган, а не както е сега отговорността да е размита между петте члена на Комисията. За постигане на убедителни резултати в отнемането на имущество, придобито от незаконна дейност, е необходимо да се създаде специална методология за оценка на проверяваното имущество и неговата трансформация през определен времеви период. Според мен, в такава методология има още нещо положително, тя би улеснила, например работата по лица, на които до момента не им е търсено обяснение за необяснимото им богатство, за начина, по който са го натрупали първоначално и са го трансформирали впоследствие, а и едва ли в бъдеще ще им се потърси със съществуващите към момента инструменти и политики в България.

Подобни на направените предложения могат да бъдат открити в практиката на чужди държави, и то в опита на държави като САЩ, Обединеното кралство, Ирландия и други, както и дори в стария Закон за собствеността на гражданите в България. Например това, че в някои от чуждите закони е предвидена възможност за гражданска процедура за отнемане на имущество, без да е необходимо да има доказана в съда престъпна дейност. Специализираният орган за установяване на имущество е включен в състава на други служби. Обърнатата тежест на доказване също се прилага в практиката на чуждите държави. Това е една от най-деликатните практики с оглед гарантиране на човешките права при отнемане на имущество. Точно поради това си струва специално да се посочи извод, до който достигат законодателни проучвания, посветени на отнемането на имущество, а именно: „Системите на конфискация разкриват широко разнообразие. Никоя до момента не е обявена за противоречаща на човешките права от съда в Страсбург, което е основание да се приеме, че удовлетворяват понятието „най-добра законодателна практика“. Чуждият опит показва, че подобни на предложените за нашата страна приоритетни практики съществуват в

някои държави и няма причина в международното законодателство, която да попречи те да бъдат приети в България.

В заключение искам да отбележа, че според мен е необходимо категорично да се заяви, че или трябва да се предприемат законодателни промени, които да осигурят необходимите инструменти за активно отнемане на незаконно имущество или трябва да се пристъпи към отмяна на ЗОПДИППД. Благодаря за вниманието!